

Quan no hi ha menjar...

Objectius generals dels materials didàctics

Objectius	Dossier	Objectiu general	Nivell 1	Nivell 2	Nivell 3
Objectiu 1	I varen ploure bombes...	Comprendre que la història es construeix mitjançant fonts primàries	Reconèixer que cada document conté informació sobre un fet concret.	Aprendre a extraure informació de documents diversos i que aquesta informació no és igualment rellevant.	Aprendre a ordenar i classificar la informació proporcionada per les diverses fonts documentals, atenent a la finalitat de reconstruir algun aspecte del passat.
Objectiu 2	Una misteriosa desaparició	Comprendre que la recerca històrica es basa en la formulació d'hipòtesis sobre els fets.	Ordenar les fonts amb la finalitat d'obtenir una conclusió provisional lògica. A l'hora d'explicar problemes històrics, situar alguns fets, causes i conseqüències en un ordre lògic d'importància.	Comprendre que per examinar els fets poden ser necessàries diverses hipòtesis de treball.	Intentar contextualitzar amb els fets històrics de cada moment, una hipòtesi concreta.
Objectiu 3	Quan no hi ha menjar...	Adquisició i avaluació d'informació històrica a partir de les fonts documentals	Adquirir informació a partir d'una font històrica seleccionada prèviament.		
Objectiu 4	Visca la guerra!	Adquisició i avaluació d'informació històrica a partir de les fonts documentals.	Adquirir informació a partir d'una font històrica seleccionada prèviament.	Adquirir informació històrica a partir de fonts diverses que contenen més informació de la que es necessita per a realitzar una tasca específica i seleccionar tipus de fonts que podrien ser útils per a proporcionar informació en una investigació històrica.	Demostrar una consciència creixent del caràcter de les fonts i llurs diversos usos i limitacions, les circumstàncies que varen conduir a la seva creació i si es poden emprar dades que siguin millors.
Objectiu 5	Com era el metro abans?	Comprendre que el procés històric està subjecte a canvis constants que només poden ser estudiats mitjançant la comparació.	Establir comparacions entre l'abans i el després.	Verificar i jerarquitzar els canvis ocorreguts en un espai temporal.	Aprendre que hi ha elements més resistents al canvi que d'altres, i que en les nostres societats, moltes de les nostres certeses i creences també estan destinades a canviar
Objectiu 6	I varen ploure bombes...	Ser conscient que per treballar els documents del passat cal aprendre un sistema de classificació i anàlisi de tot tipus de fonts.	Classificar les fonts primàries de forma autònoma i treure'n informació diversa en funció d'uns criteris d'anàlisi.	Relacionar la informació extreta de les fonts gràfiques tot comparant-les amb els fets de caràcter històric succeïts en els períodes apareguts en els documents.	

Contingut del dossier

El dossier que trobem a continuació inclou una sèrie de documents referents al racionament del pa i altres productes que es duia a terme durant la Guerra Civil espanyola i el període de la postguerra. Cartilles, justificants del metge i fulls d'instruccions, entre d'altres, són els documents que ens permetran endinsar-nos en una època en la qual aconseguir menjar cada dia no era una tasca fàcil.

La documentació, en força bon estat, es troba a l'Arxiu Municipal del districte de Gràcia, i ens mostra una realitat molt crua que ara ens pot resultar remota, i que, desgraciadament, és d'una esgarrifosa vigència encara avui dia a molts països que viuen conflictes bèl·lics o les seves conseqüències.

Nom i cognoms Maria Lluïsa Bruch Parellada
Soci n.º 6093 Any 1938

Setmana	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43
Bacallà																	
Carn																	
Cigrons																	
Conserves																	
Manjetes																	
Ous																	
Pastes sopa																	
Porc																	
Sucre																	
Cató																	
Cebes																	
Moresc																	
Despull																	
Verdura																	
Vi																	
Llet																	
Fruita																	

RACIONAMENT N.º 5

COMITAT MUNICIPAL DE RACIONAMENT N.º 23

01.77

Objectius del dossier

Aquest dossier està pensat per a que l'alumnat aprengui, d'una manera senzilla i entenedora, les bases per a poder extreure informació de fonts històriques. Saber llegir documents és un primer pas, però, en aquest cas, l'objectiu abraça una altra dimensió que posa els i les estudiants en posició d'avaluar la credibilitat de dits documents.

A mesura que es vagi treballant el propòsit del dossier, s'anirà coneixent la manera com s'organitzava la distribució dels recursos alimentaris entre la població en una situació de guerra i de postguerra. A partir de la realitat del barri de Gràcia durant aquest període, podrem fer una lectura més general, extrapolable a molts altres indrets de Barcelona, de Catalunya i d'Espanya. D'aquesta manera, es pot arribar a fer una reflexió envers els conflictes actuals i les mesures que s'adopten per abastir d'aliments a la població civil.

Objectius generals

Adquisició i avaluació històrica a partir de les fonts documentals.

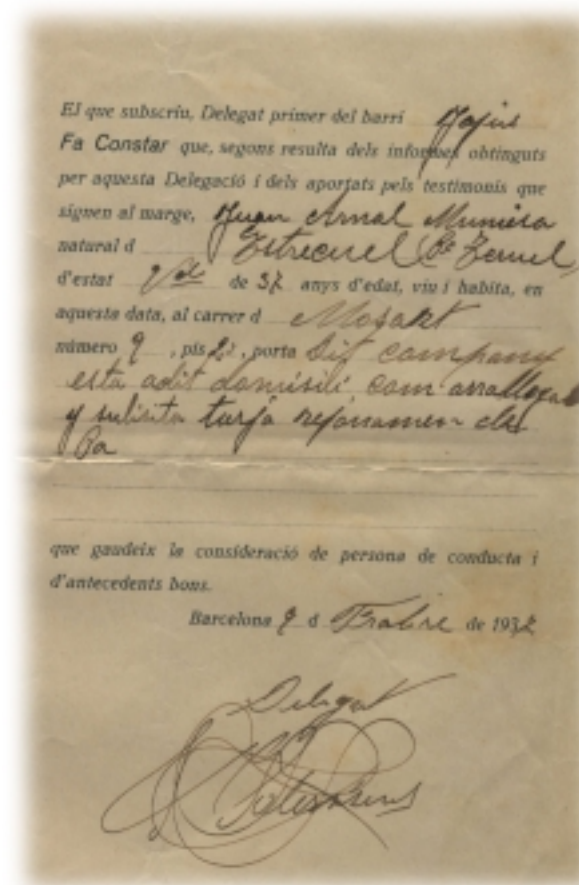
n Nivell 1

Adquirir informació a partir d'una font històrica seleccionada prèviament.

Suggeriments de treball per al professorat

El dossier està plantejat per a que l'alumnat pugui familiaritzar-se amb el treball amb documents d'arxiu. Pensar en tota la quantitat d'informació que un simple tiquet o un tríptic de fa molts anys ens pot donar, és un fet que costa d'entendre en edat adolescent. La proposta tracta, doncs, d'aprendre a llegir i interpretar els documents que constitueixen part del nostre passat.

Les estratègies desenvolupades seguidament estan pensades per a que es pugui enllaçar el passat i el present, què ha passat i què passa ara; és a dir, per poder comprendre el moment actual i com hem arribat fins aquí; necessitem conèixer la nostra història, ja que, en part, en som una conseqüència.

Pautes concretes de treball

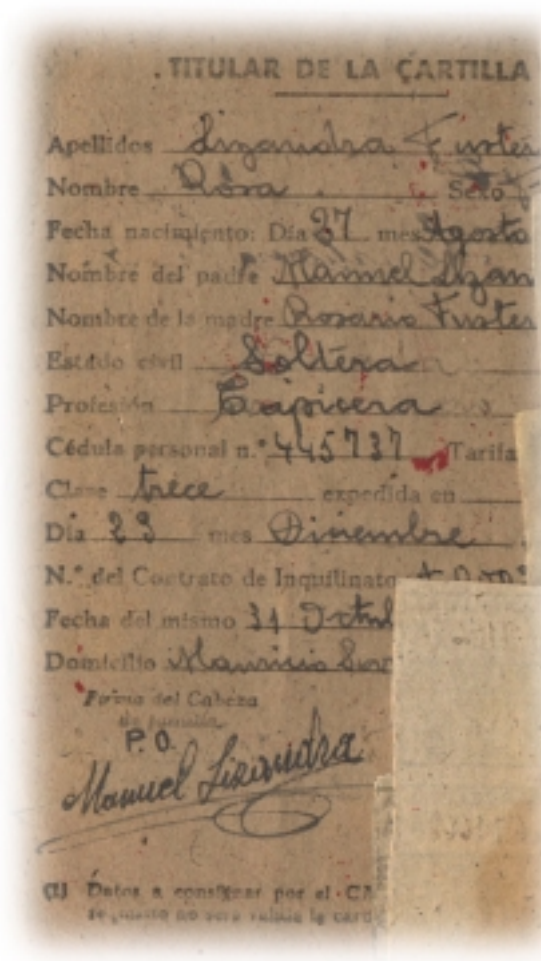
El docent pot introduir el tema amb un exercici molt ràpid, demanant que facin **entre tots un menú genèric de tots els seus àpats diaris**. La finalitat és la d'adonar-nos tant de la **importància que té en les nostres vides el menjar** (passem una gran quantitat de temps menjant, i un adolescent encara més!), com de la **gran quantitat i varietat d'aliments que prenem**.

Aquest comportament típic de les societats actuals més desenvolupades del planeta, **fins fa unes quantes dècades**, a l'estat espanyol només estava a l'abast de l'elit social. La resta, **la gent humil, passava gana i tota mena de privacions**.

A continuació se'ls lliurarà la documentació. Aquest primer contacte amb els documents ha de ser breu, i ha de servir perquè puguin fixar-se en els detalls més rellevants i puguin anar esbrinant què signifiquen els diferents elements que apareixen a cada document.

Una de les informacions que els serà més fàcil trobar, en cas que els documents en tinguin, és la data. Gràcies a aquesta informació es podrà determinar l'època en la qual ens centrarem i **descobrir el període de què estem parlant**. Situats, doncs, en el temps, podem introduir-los en els mals socials que van comportar la Guerra Civil i la postguerra.

Degut a una insuficient producció, un dels problemes més greus que va assolir la població durant la guerra va ser el de l'abastiment de productes de primera necessitat. **Des del mes de març de 1937 es van instaurar les cartilles de racionament** per, en teoria, aconseguir una distribució racional i equitativa de les subsistències.

En els primers moments de l'enfrontament, la desorganització del govern de la república va ser suplida pel **sistema de vals de productes de primera necessitat**, subministrats per partits i sindicats, i **bescanviables a botigues i comerços**. El problema, però, s'anà agreujant, especialment a la zona republicana, en sintonia amb els revessos militars que anava patint.

Diferents organitzacions de caire estatal, provincial i municipal van intentar redreçar el problema. A tal efecte es va crear la **Comisión Nacional de Abastos**, per **intentar articular el dispers entramat del mercat nacional i unificar la política d'avituallament**. Però aquesta iniciativa no va reeixir.

Malgrat la fixació de preus oficials, els productes alimentaris van patir una pujada generalitzada degut a l'existència d'un mercat negre que les autoritats es van veure incapaces de frenar. L'acaparament i ocultament de queviures amb fins especulatiu van propiciar una situació d'extrema escassetat, on els productes bàsics només estaven a disposició d'uns quants degut als seus preus desorbitats. Les llargues i permanents cues a les portes dels comerços de les grans ciutats es van generalitzar.

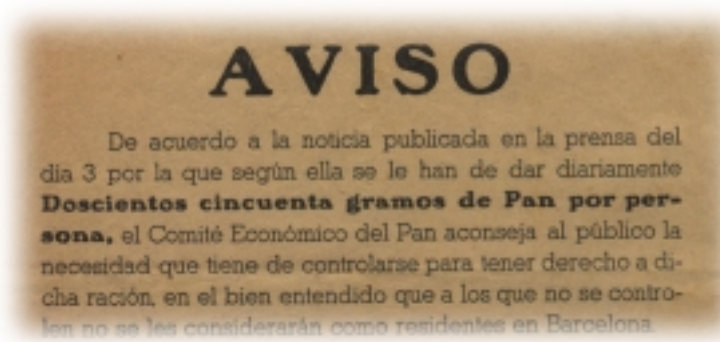
Després de la guerra, amb el país devastat, hi hagué un transvasament de població urbana al camp: l'agricultura i la ramaderia de subsistència eren l'única sortida a la crisi alimentària. El sector industrial havia de començar pràcticament de zero; el preu de la mà d'obra era molt baix, en contraposició al preu dels aliments. Aquesta situació es perllongà durant tota la dècada dels 40.

Les cartilles de racionament, vigents fins el 1952, es lliuraven als caps de família, i assignaven una ració dels articles que més escassejaven per a cada individu, com ara el pa, l'oli, el sucre, la carn, els llegums, l'arròs, el carbó i un llarg etcètera. Les cartilles, que funcionaven com un talonari amb diferents cupons, determinaven què es podia adquirir, durant quin període de temps, i a quins establiments fer-ho. A més, de cartilles n'hi havia de diferents categories, en funció del nivell social, l'estat de salut i la feina del cap de família.

En temps de penúries, tothom va mirar d'aportar aliments "extres" a casa: la fam aguditza l'enginy! Mitjançant fórmules picaresques, com ara la falsificació de cartilles o la venda al carrer d'algun producte, la gent cercà la manera de donar de menjar a la seva família. Molts van anar a la presó per això. Però també va haver qui amb l'estraperlo va fer fortuna, amb el consentiment encobert del govern.

Tota aquesta actuació responia al desig del nou règim de tenir un control absolut sobre tota la producció i distribució dels béns del país, en el seu intent autàrquic. En realitat el que va succeir va ser que els que eren rics i adeptes al cabdill van poder seguir menjant bé; la resta de la gent, les va passar molt magres.

PAN	2416	D. J. GRAU	colle	n.º	367
ACEITE Y JABÓN	2416	D. J. GRAU	colle	n.º	367
ARROZ	2416	D. J. GRAU	colle	n.º	367
CARNE		D.	colle	n.º	
PATATAS	2416	D. J. GRAU	colle	n.º	367
SACALAO		D.			

Un cop els i les alumnes tenen un petit esquema mental sobre els temps que es vivien en aquells moments, es passarà al **repartiment dels documents números 3, 5, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 i 23**, per a aprofundir en la seva anàlisi.

- **Què són aquests documents?**
- **Què racionen?** (fer un llistat). Hi ha alguna paraula que no coneguis? (Per exemple *moresc*: blat de moro, *despull*: menuts).
- **La cartilla era personal o familiar?**
- **A part de menjar, es racionava alguna altra cosa?**
- **Cada quant es donava el pa? I els altres aliments?**
- **Es podia anar a buscar-ho a qualsevol lloc?**
- **S'observen variacions al llarg dels anys? Quines?**
- **Quin creus que pot ser el motiu pel qual hi ha diversos tipus de targetes?**
- **Hi havia diferents categories de cartilles? A què responien? (especulació)**

A continuació, observaran el document 20 intentant esbrinar quina era la utilitat del mapa i quina relació pot mantenir amb la resta de documents.

Tornant-se a organitzar en petits grups, es repartiran els documents que falten per treballar. El tractament serà el mateix que amb el paquet de documents anteriors pel que fa a l'obtenció d'informació, però en aquest cas, el/la docent pautarà el procés en veu alta. L'estratègia està pensada perquè, com que no a tots els documents trobaran la informació que se'ls demana, un cop formulada la pregunta podrà contestar el grup que tingui la resposta entre els seus documents, i així tothom podrà sentir-la.

- Quina ració de pa els tocava?
- Hi havia excepcions? (Documents núm. 1 i 2)
- S'havia de notificar qualsevol canvi?
- Qui, de la família, es podia encarregar de les targetes?
- Si et trobaves un tiquet pel terra servia?
- Si hi havia algú de la família al front, la seva ració se la quedava la família?

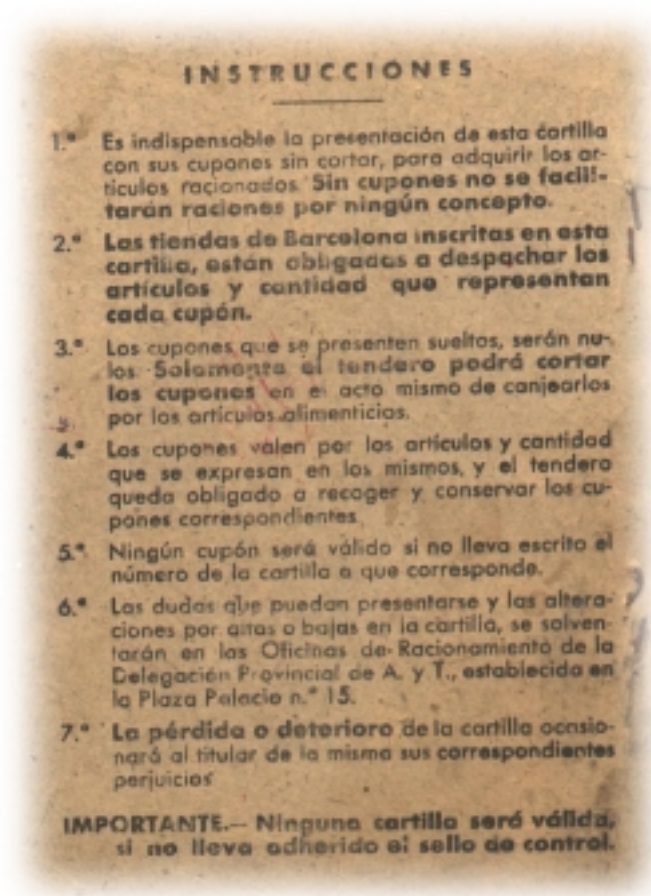

Per finalitzar el treball amb els documents, s'haurà d'avaluar fins a quin punt és certa la informació que conté cada document. Per a realitzar aquesta tasca, s'haurà de mirar la finalitat dels documents, qui els va generar i, per tant, en quina mesura són objectius o subjectius. **La majoria de documents són cartilles de racionament o papers informatius** que donen una realitat força objectiva ja que no pretenen manipular l'opinió pública.

Per últim, i després de realitzar una extrapolació amb el que succeeix a les guerres actuals, **se'ls demanarà que redactin un petit informe sobre el racionament dels aliments durant la Guerra Civil espanyola.**

El treball del dossier es pot complementar amb diferents debats i xerrades sobre els temes següents:

- **L'estraperlo o mercat negre.**
- **Les diferències respecte les situacions on no hi ha conflicte.**
- **Zones on actualment s'estan vivint situacions similars a les estudiades en el dossier,** és a dir, on la població té seriosos problemes per alimentar-se. Recordem que segons el darrer informe de la FAO, hi ha 840 milions de persones malnodrides al món, i cada any moren 6 milions d'infants a conseqüència d'això.

Relació de documents

- Document 1.** Certificat n. 4 del Col·legi Oficial de Metges, de la Conselleria de Sanitat de la Generalitat de Catalunya, amb data de 14 de novembre de 1936.
- Document 2.** Certificat n. 426802 del Col·legi Oficial de Metges, de la Conselleria de Sanitat de la Generalitat de Catalunya, sellejat amb data de 7 d'abril de 1937.
- Document 3.** Targeta de racionament de la Unió de Cooperadors de Barcelona, sucursal 23, de l'any 38.
- Document 4.** Avis del delegat del "Comité Económico del Pan".
- Document 5.** Targeta de racionament de pa n. 72, datada l'1 de febrer de 1937.
- Document 6.** Informe del delegat de barri del Districte VIII, amb sol·licitud de targeta de racionament per a un veí, datat el 9 de febrer de 1937.
- Document 7.** Instruccions de la Conselleria de proveïments de la Generalitat de Catalunya per omplir la targeta de consum familiar.
- Document 8 i 9.** Fulls de comptabilitat del número de boques i de targetes que abasteix una fleca de Gràcia.
- Document 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 i 17.** Targetes de racionament de pa de la CNT-AIT, de la fleca del carrer Travessera n. 98.
- Document 18.** Targeta provisional de racionament de pa, sense omplir, datada el març de 1937.
- Document 19.** Certificat del Comité de la barriada Bonavista-Travessera de la Societat Cooperativa La Lealtad, del 6 de febrer de 1937.
- Document 20.** Plànol de la barriada de Gràcia delimitada pels carrers Travessera, Salmeron, Còrsega i Menéndez Pelayo, on estan situats els forns de pa.
- Document 21.** Certificat del Comité de barriada del pa de la Societat Cooperativa La Lealtad.
- Document 22.** Fitxa-resguard de "plato único" per a l'any 1940 expedida per la Junta Provincial de Beneficiència a favor de la Sra. Rosario Fusté Serra.
- Document 23.** Cartilla de racionament a favor de la Sra. Rosa Lizandra Fuster, expedida per la "Delegación Provincial de Abastecimientos y Transportes de Barcelona", amb data de 31 d'Octubre de 1941.